

Tarinan kertoo:
Simo Kivelä
Kälviä

SARVIPUSSIN KANTAJA

Me täältä Kälviältä olimme marraskuun viimeisellä viikolla Sallassa selvittelemässä tätä pitäjiemme yhteistä evakkoajan historiaa. Siinä tilaisuuden loppuvaiheessa joku muisti myös Konrad Rantalan pitäjiämme yhdistävänä tekijänä. Koska kävi selväksi, että ainakin nuoremmalle polvelle hän oli tuntematon tekijä, ajattelin vähän kertoa, mikä hän oli miehiään ja mikä on hänen tarinansa. Konrad oli hänen oikea nimensä, mutta aion tässä jutussani käyttää hänestä kansanomaisempaa nimeä Kontra, jona hänet kansan keskuudessa tunnettiin.

Kontra oli syntynyt 12.7.1903. Hänen äitinsä Maria oli pienestä Rantalan metsätorpasta hyvin syrjäisestä pitäjän kolkasta. Kontra sai vielä kolme sisarta, jotka kaikki syntyivät avioliiton ulkopuolella. Ikäeroa vanhimmasta nuorimpaan oli yhdeksän vuotta. Äiti Maria harjoitti kupparin ammattia ja lapsista vanhin, Kontra, oli hänellä sarvipussin kantajana. Mutta kun perhe kasvoi, oli äidin kulkuhommat lopetettava ja Kontra joutui kunnan huostaan. Edessä oli raskas ja monivaiheinen lapsuus. Kahdeksana vuotena peräkkäin Kontra myytiin viattomainlasten päivänä Kälviän kunnantalolla halvimman tarjouksen tehneelle. Taksa oli joka kerta sama, yksi markka. Hintaa perusteltiin sillä, että se poika on niin paha ja laiska ja ko se on suurikin, se syö niin paljon. Mahtui siihen joukkoon sellaisiakin vuosia, että oli aivan siedettävät olot, mutta oli niinkin, että huutolaispoika joutui kerjäämään talonväellekin suuhunpantavaa.

Mutta Kontra ei jäänyt neuvottomaksi. Kun talonväellä ei ollut antaa eväitä kouluun, tuli päivästä pitkä ja vaikea, mutta kun kävi niin että joku parempiosainen oppilas, jolla oli eväät, sai aresti-rangaistuksen, Kontra teki kauppaa. Hän suostui istumaan sen rangaistuksen, jos sai tuomitulta hänen eväänsä, ja kauppa kävi.

Eräessä talossa Kontran lisäksi oli toinenkin kunnanelätti, keuhkotautia sairastava Jussi. Jussilla oli sänky ja lampaan nahkasta tehdyt rekivällyt peittona, Kontra nukkui patapenkissä ilman peittoa.

Oli kovat pakkaset ja tupa oli kylmä, niinpä Kontra odottikin tosissaan Jussin kuolemaa, koska hän uskoi saavansa Jussin peiton kun hän ei sitä enää tarvitse. Eräänä yönä Kontra heräsi erikoiseen ääneen. Hän hiipi Jussin sängyn viereen ja totesi, että se ääni oli viimeinen koraus Jussin limaisesta kurkusta. Hän nosti Jussin jalan peiton alle, meni nukkumaan omaan penkkiinsä ja toivoi, että hän saisi ensiyönä käpristyä tuon saman peiton alle. Tuo toive toteutuikin, sillä päivällä Jussi oli veisattu ulos ja rekivällyt tuuletettu pakkasen raikastamassa lumessa. Niin Kontra sinä talvena ensi kerran sai nukkua peiton alla.

Valtaosan siitä ajasta, minkä Kontra kävi koulua, hän kävi kirkonkylän koulussa. Siellä oli opettajana pieni mies, Matti Karhulahti. Ilmeisesti tuolla vanhalla taitavalla opettajalla oli annettavana jotain sellaista elämänevästä, jota ilman Kontra oli jäänyt, sillä hän ystävystyi opettajaansa niin, että joka kerta myöhemmin elämässään kun tuli käymään Kälviälle, hän kävi tapaamassa entistä opettajaansa.

Viimeistä huutolaispoika-vuottaan Kontra vietti Ridankylässä talossa, jossa asui pieni kyttyrähartiainen vanhapoika Miika vanhan äitinsä kanssa. Isokokoisena ja reipasotteisena poika teki töitä talon parhaana miehenä. Eräänä päivänä Kontra teki Miikalle vaatimuksen: jos et sinä rupea maksahan minulle palkkaa, minä lähden pois, en minä ilman rahaa pärjää. Miika alkoi ihmetellä, mihin sinä nyt rahaa tarvitset. Täällähän sinulla on työtä, ruokaa ja lämmintä, mitä sitä ihminen muuta kaipaa. Kyllä se kuule kaipaa, sanoi poika rohkeasti. Minä kuule alan olla siinä iässä, että tytöt alakaa näyttää niin nätiltä, että tekis mieli tutustua niihin lähemmin, mutta kun ei minulla ole muuta kun nämä resut, ei minua kukaan huoli.

Vai ei ole vaatteita, kyllä meillä vaatteita on, sanoi Miika ja kiipesi talon vintille, toi sieltä oman takkinsa, pujautti sitä kädessään niin, että koiperhosparvi lehahti lentoon ja sanoi: -tehään tästä sulle takki, tuolta hartioista otetaan vain vähän sisään, niin tämä on sulle aivan passeli. Kontra ilmoitti päättäväisesti, ettei hän pane tuota takkia päällensä ja niin palkkaneuvottelut ajautuivat niin täydelliseen umpikujaan, että Kontra päätti lähteä. Vanhaemäntä itki keittiössä, leikkasi leivästä kolme yliasti menevää viipaletta ja levitti peukalolla rapuskaa päälle ja pyysi, että tulisit vielä joskus käymään, minä oon niin tykänny sinusta.

Pojan omaisuus oli nopeasti pakattu lähtökuntoon. Lähes ainoa omaisuus mitä hänellä oli, oli vanha luodikko. Pihalla lähtiessään hän huomasi navetan harjalla harakan. Hän ajatteli, ettei seuraavasta aterhasta ole mitään tietoa, otetaanpa vähän särpimen jatkoa. Kontra veti aseensa poskelle ja napsautti, heitti harakan reppuun ja lähti kävelemään kohti kirkonkylää.

Kirkonkylää lähestyessään hän poikkesi erääseen taloon, jota sanottiin Ilolaksi. Ilolaksi se muodostui Kontrankin kohdalla. Kun hän astui sisään, talonväki oli juuri syömässä, vieraskin kutsuttiin pöytään. Siinä sitten 14-vuotias Kontra selvitti, mistä on tulossa, miksi on lähtenyt eikä ole tietoa mihin menossa. Ilolan isäntä neuvoi häntä, että nyt kun lähdet tästä, mene vaatturi Raitalalle ja pyydä Raitalaa ottamaan sinusta puvun mitat ja sitten kun sieltä selviät, mene Maajärven Miikalle ja pyydä, että Miika tekisi sinulle kengät.

Nuoren miehen mieli oli hämmentynyt ja hän kysyikin, milläs minä ne maksan? Ilolan isäntä lohdutti häntä sanoen, ettei se ole sinun huolesi vaan sen huolen kannan minä.

Kontra kertoi, että seikkailuja etsivä nuoruus ja lupaukset kunnan palkasta veivät hänet Aunuksen retkelle. Tämä tapahtui pienen vilpin kautta, sillä syntymäaikaa piti siirtää vähän aikaisemmaksi, kun hän oli vasta 16-vuotias. Rippikoulukin jäi kesken. Tämä ei ollut kuitenkaan Kontran ensimmäinen sotaan lähtö, sillä hän oli vapaussodassa Kokkolan valloituksessa lähettinä ja vartiomiehenä. Siellä hän otti paljon ylimääräisiäkin vartiovuoroja, koska niistä saattoi saada kaksikin markkaa vuorolta.

Aunuksen retkelle Kälviältä lähti kahdeksan nuorta miestä. Eräs lähtijöistä oli seurakunnan lukkarin poika, joka oli kevään ylioppilaskirjoituksissa epäonnistunut ja suutuksissaan lähti sotaan. Siellä hän kaatui. Kun nuoret soturit sitten palasivat retkeltään, sanoi lukkari Kontralle, että sinä olisit joutunut paremmin kuolla, kun meidän poika. Kontra ilmoitti lukkarille, että kyllä minäkin koitin siellä maalitauluna olla, mutta eivät saaneet naapurin pojat osua.

Kontra jatkaa kertomustaan. Retken jälkeen kokeilin olla renkinä, mutta kun 1921 värvättiin miehiä Vienan-Karjalan vapauttamiseen, olin jälleen valmis lähtemään. Vähäisin voimin lähdettiin ja reissu oli onneton ja kurja. Tulimme Suomen puolelle Kuhmossa, siellä meidät pidätettiin ja halukkaille tarjottiin paikkaa rajavartiostossa ja niin minusta tuli ammattisotilas.

Vuodesta 1922 talvisotaan asti Kontra toimi rajavartijana Koillis-Lapin alueella, mm. Sallassa, jossa tämä värikäs persoona tunnettiin hyvin. Palveltuaan kolmisen vuotta rajavartiolaitosta hän sai yllättävän komennuksen, oli astuttava suorittamaan asepalvelusta. Hän oli saavuttanut normaalin asepalvelusiän ja nyt oli aika koulutautua sotilaaksi. Vähän koomilliselta tuntui astua alokkaan saappaisiin kun takana oli sentään jo kolme sotaa ja muutama vuosi ammattisotilaana, mutta laki mikä laki, mentävä oli.

Talvisodassa Kontra toimi huoltoupseerina Petsamon suunnalla ja jatkosodassa Os. Tiitolan joukkueenjohtajana, Os. Pennasen huoltopäällikkönä. Sodan jälkeen hän oli Lapin rajavartioston huoltopäällikkönä. Toimi kolmessa rajakomissiossa vuosina 1944, 1947-1948 ja 1950-1951. Sotilasarvoltaan hän oli kapteeni, vaikka hänen sotilaalliset ansionsa olisivat riittäneet ylempiinkin arvoihin mutta ohjesäännön mukaan henkilölle, jolla on vain kansakoulupohjainen sivistys, ei voida korkeampaa sotilasarvoa myöntää.

Eläkkeelle päästyään Kontra toimi vielä usean vuoden ajan Kokkolalaisen Hagströmin nahkatehtaan kauppaedustajana. Sen jälkeen hän siirtyi lempiharrastuksensa pariin. Hänen automerkkinsä oli Vauxhall. Kolmetoista käytöstä poistettua Vauxhallia sai hänen käsittelyssään uuden elämän. Toinen hänen harrastuksistaan oli valokuvaus. Sitä hän harrasti jo ennen talvisotaa, hänen otoksensa täydentävät merkittäväällä tavalla ennen kaikkea Sallan historiaa.

Kontra ei koskaan hävennyt puhua omasta lapsuudestaan, isättömyydestään tai siitä, että hän oli huutolaispoika, vaan hän omalla esimerkillään tahtoi osoittaa, että vaikeistakin elämän olosuhteista voi nousta ja elää kunniallista elämää.

Hän puhui usein haaveestaan kirjoittaa tai kirjoituttaa kirja omasta elämästään. Kirjan nimeksi hän oli suunnitellut "Sarvipussin kantaja", ja kirjoittajaksi Veijo Meri. Yhdeksänkymmentäkaksi-vuotiaana päättynyt elämä ei kuitenkaan riittänyt tuon haaveen toteuttamiseen. Ääninauhojen kautta hän kuitenkin on vielä keskellämme.

Simo Kivelä, Kälviä
Julkaistu Koillis Lappi-lehdessä marraskuussa 2007